

– допомагало виявити наявні в них недоліки щодо різних аспектів культури спілкування. Обговорення зазвичай відбувалося після завершення перегляду мультиплікаційного фільму. Хоча при роботі зі старшими дошкільниками обговорення часом вводили у процес самого перегляду, роблячи для цього короткі паузи.

Оскільки характерною властивістю дітей 5–7 років є наслідування, у тому числі й наслідування героїв мультфільму, обговорення давали змогу попередити негативні прояви й підсилити вагу позитивних прикладів.

У процесі формувального етапу експерименту проводили проміжні зрізи, кількісні результати яких були значно кращими за результати, отримані до початку дослідно-експериментальної роботи. Спостереження за поведінкою дітей та їхнім спілкуванням у реальному житті також показало, що діти застосовують набуті знання в повсякденних ситуаціях. Дотримання принципу наступності, який покладался в основу розроблених нами програм, дав змогу не тільки сформулювати необхідні для культури спілкування знання, вміння й навички у дітей зазначених вікових категорій, а й забезпечив їх закріплення і розширення мірою переходу дитини зі старшої групи дитячого садка до першого класу школи.

Л. Р. Карпушевська
м.Київ

СТАН ВИХОВАНOSTІ СТАТЕВОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Анотація. У статті наведено та проаналізовано результати дослідження стану вихованості статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів.

Ключові слова: статева культура, старшокласники шкіл-інтернатів, компоненти статевої культури.

Сприяння засвоєнню підростаючим поколінням знань про взаємини статей, формування культури статевої поведінки і потреб керуватися у стосунках з особами протилежної статі нормами моралі – одне з основних завдань сучасної школи.

Досягнення соціальної зрілості особистістю, здатності будувати своє життя відповідно до правових і моральних норм, прийнятих у суспільстві, вимагає відповідного рівня статевої культури людини.

Різні аспекти виховання статевої культури досліджували: Л. Головач, Н. Максименко, І. Мезеря, В. Стахневич – культура ставлення до протилежної статі; М. Грабовський, С.Ковальов, Т.Говорун, І.Кон, В. Семиченко, О. Сечейко – культура статево-рольової поведінки; О. Кікінежді, В. Кравець – сексуальна культура; Л. Гридковець – психосексуальна культура тощо.

Дослідження підтверджують, що саме в період раннього юнацтва відбувається розвиток самосвідомості та актуалізується прагнення до самостійності і самопізнання, що є найбільш сприятливим для підвищення рівня статевої вихованості.

Рівень статевої культури особистості відображується у статево-рольовій

поведінці, здатності до побудови міжстатевих відносин, які відповідають віковим особливостям індивіда та нормам, прийнятим у суспільстві. Регламентують статеву поведінку людини ціннісні орієнтації, усвідомлення особистістю мотивів, установок, моральних потреб, знань, цілей, пов'язаних із статевою належністю людини, засадою яких є гуманістичні і моральні норми суспільства.

Системний підхід до виховання статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів вимагає з'ясування стану вихованості учнів. Відповідна діагностика рівня вихованості статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів здійснювалась за допомогою комплексу взаємопов'язаних методів: анкетування, опитування, бесіди, ранжування, тестування, створення проблемних ситуацій, вивчення документальних матеріалів, цілеспрямоване педагогічне спостереження та ін.

Враховуючи вікові особливості досліджуваної категорії учнів, було визначено компоненти статевої культури старшокласників, які виступають індикаторами сформованості рівня статевої вихованості. Виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів передбачає насамперед розвиток когнітивного компонента, а саме характерної системи знань, уявлень про себе як людину певної статі, знання прийнятих у суспільстві зразків поведінки, усвідомленої потреби у щасливому подружньому житті.

До емоційно-ціннісного компонента статевої культури старшокласників входять такі елементи: ціннісні орієнтації, усвідомлене переживання своєї статевої ролі, гармонія з соціокультурними нормами, наявність реально діючих мотивів вибору партнера та створення шлюбу. Поведінковий компонент представлений адекватною статево-рольовою поведінкою.

На основі теоретичного аналізу та в результаті опрацювання психолого-педагогічної літератури ми дійшли висновку, що виховання статевої культури зумовлене впливом сім'ї, педагогічної взаємодії між вчителями й учнями, навчально-методичної літератури, середовищем однолітків та засобів масової культури.

Ми з'ясовували ступінь впливу перелічених чинників на обізнаність старшокласників шкіл-інтернатів щодо проблем статі і отримали такі дані: 52,5% учнів про стосунки між чоловіком і жінкою дізналися від друзів і стільки ж від батьків. Але при цьому від батьків отримували цю інформацію 65,5% дівчат і лише близько 45% хлопців. Відповідно більша кількість хлопців отримували подібну інформацію від друзів. Такі дані дають підставу зробити висновок, що батьки приділяють більше уваги дівчатам щодо виховання статевої культури. Це може бути зумовлено особливостями фізіологічного розвитку дівчини, що потребує більше уваги й інформації від батьків.

З літератури отримали інформацію трохи більше 24% учнів (кількість хлопців і дівчат приблизно однакова), близько 50% з теле- і відеоджерел (на 2,7% дівчат більше користуються цим джерелом). Найменший вплив на виховання статевої культури старшокласників, за результатами дослідження належить вчителям та вихователям – 24,5%. Опитування педагогів підтвердило, що у більшості випадків заходи з питань статевої просвіти і виховання не

плануються і не проводяться. У деяких інтернатах ця роль відводиться громадським організаціям, що співпрацюють і закладами освіти.

В обговоренні питань про взаємостосунки між чоловіком і жінкою старшокласники надають перевагу друзям – майже 86%. Такий показник відповідає особливостям вікового розвитку учнів. Обговорювати такі питання з батьками можуть близько 41% учнів, при цьому серед хлопців цей показник становить майже 35%, серед дівчат – більше 51%. Таким чином, ми ще раз отримуємо підтвердження того факту, що між батьками і дівчатами складаються більш довірливі стосунки.

Припускають розмови на відповідні теми з вчителем або вихователем трохи більше 10% учнів, з них – 8,1% хлопців, 13,7% дівчат. Ми вважаємо, що в учнів шкіл-інтернатів, які перебувають в установах більше часу, аніж у сім'ї, цей показник може бути вищим. Ні з ким не бажають обговорювати такі питання 10,2% хлопців.

Високий рівень статевої культури передбачає наявність певних знань щодо збереження власного здоров'я та ціннісного ставлення до себе як представника певної статі. Дослідження показало, що найефективнішим засобом попередження захворювань, що передаються статевим шляхом та ВІЛ/СНІДу, понад 75% учнів вважають використання презервативів (майже 80% хлопців і 69% дівчат). Така думка є хибною і свідчить про низький рівень роз'яснювальної роботи серед старшокласників шкіл-інтернатів та про високий рівень впливу реклами на свідомість підростаючого покоління. Відповідь “наявність одного партнера обрало близько 13% учнів. При цьому у дівчат цей показник майже на 7% більший, ніж у хлопців (10,2 і 17,2% відповідно). І найефективнішим засобом попередження ІПСШ та ВІЛ/СНІДу “утримання від статевих стосунків вважають 6,4% учнів: 13,8% дівчат і лише 2% хлопців. 5,1% учнів не дали відповіді. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що у дівчат більш критичне ставлення до засобів збереження репродуктивного здоров'я, ніж у хлопців, хоча загалом рівень знань учнів щодо відповідних питань є низьким.

Критерієм емоційно-ціннісного компонента є ціннісні орієнтації, які значною мірою визначають вибір майбутнього партнера, потребу у створенні міцної сім'ї, впливають на характер міжособистісних стосунків, рольові очікування, прагнення тощо. Ми з'ясували, що майже 86% учнів переконані у необхідності створити сім'ю в майбутньому. Серед дівчат цей показник значно вищий – 93,1%, у хлопців – 81,6%. Не мають таких переконань 11,5% досліджуваних (14,2% хлопців і 6,9% дівчат). 2,5% учнів (хлопці) не вирішили для себе цього питання.

Проте на запитання що потрібно зробити зараз, щоб у майбутньому створити міцну сім'ю, 41% учнів не дали відповідь; 47% відповіли – “добре вчитися”, “отримати освіту”, “знайти роботу”. Решта відповідей були такими: “найти хорошого хлопця/дівчину”, “подумати, де буде жити моя сім'я”, “рано про це думати” тощо. Такі результати доводять, що у старшокласників шкіл-інтернатів не сформована система уявлень про цінності, на яких ґрунтуються стосунки чоловіка і жінки, учні не усвідомлюють своєї позиції щодо

майбутнього сімейного життя, не бачать шляхів реалізації життєвих планів.

Також ми з'ясовували, чим керуються юнаки та дівчата у статевій поведінці і отримали такі дані: від сексуальних контактів майже 40% учнів утримує відсутність кохання. Таку відповідь дали 36,7% хлопців і 44,8% дівчат. Моральними переконаннями керуються більшою мірою дівчата – (55,2%), і лише для близько 35% хлопців цей чинник є вагомим. Відсутність підходящого партнера зупиняє 34,6% учнів. Серед хлопців цей показник набагато більший – 42,8%, серед дівчат – 20,7%. Страх перед венеричними захворюваннями стає перешкодою для 38,5% учнів (36,7% хлопців і 41,37% дівчат). Страх перед вагітністю зупиняє таку ж кількість учнів, проте більше хвилює дівчат – 44,8%, і менше хлопців – 34,7%.

Перелічені чинники виявились майже однаково вагомими для старшокласників загалом, але спостерігається різниця у ставленні до деяких чинників серед дівчат і хлопців. Так, для дівчат більш вагомими є моральні переконання і відсутність кохання, хоча загальний показник за цими критеріями невисокий. Крім того майже 13% відповіли, що можуть погодитись на статеві стосунки в стані сп'яніння (18,3% хлопців і 3,4% дівчат).

Відповідні результати ми отримали, досліджуючи поведінковий компонент, що свідчить про недостатній рівень організації виховання статевої культури старшокласників. Це вимагає розроблення та впровадження ефективної моделі системи виховання статевої культури старшокласників в умовах школи-інтернату.

В. А. Киричок

м. Київ

ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ГІДНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розкрито зміст категорії „культура гідності особистості молодшого школяра”, види, критерії, рівні її вихованості.

Ключові слова: культура гідності особистості, види, критерії, рівні вихованості культури гідності, молодші школярі.

Зверненість до морально-духовних цінностей є необхідною умовою особистісного зростання людини. Важливою серед них є гідність особистості. В епоху глобалізації проблема виховання культури гідності набуває особливого значення. Прагнення України до євроінтеграції також вимагає становлення культури гідності особистості.

Визначення поняття “гідність” як наукової категорії зустрічається як в етико-філософських, так і педагогічних виданнях та енциклопедіях. Дані визначення мають спільну частину, поряд зі специфічним для кожної дисципліни відмінностями: гідність визначається як “особливе моральне ставлення людини до себе та ставлення до неї суспільства, яке визнає цінність особистості”. Таким чином, в самому понятті “гідність” включено поєднання суб’єктивного та об’єктивного компонентів.

Гідність, на відміну від близьких за змістом таких понять, як “честь”,